

тичною за рахунок міждисциплінарних зв'язків, впровадження інноваційних технологій навчання. Розкрито роль методу інтеграції у навчальному процесі, який створює сприятливі умови для розвитку особистості фахівця, формування позитивної мотивації навчання, адекватності самооцінки.

Таким чином, застосування інноваційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання підвищить ефективність професійної підготовки спеціалістів за такими показниками: оволодінням способами самостійного поєднання частини і цілого, навичками синтезу та інтеграції вивченого навчального матеріалу, системного сприйняття знань, цілісного, комплексного використання отриманих знань у процесі професійної діяльності за спеціальністю.

Література

1. Гончаренко С.І. Методика як наука. – Хмельницький: Видавництво ХГКП, 2001. – 30 с.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ НАВЧАННЯ» В ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Стадник О.Г. (м. Харків, Україна)

Поняття «засоби навчання» часто використовується в дидактиці, в тому числі в якості одного з компонентів педагогічної системи. Вивченням проблем створення цілісної системи засобів навчання присвятили свої роботи С. Шаповаленко, В. Євдокімов, О. Денисов, І. Орлова; дослідженням вербальних засобів навчання займалися Ю. Бабанський, В. Бейлінсон, В. Беспалько, Д. Зуєв та ін.; створення засобів навчання географії (в тому числі картографічних) розглянуто в працях О. Берлянта, Я. Жупанського, Л. Зеленської, Ф. Зузука, С. Коберника, І. Левицького, О. Летягіна. Проте проблема визначення сутності засобів навчання, та їх диференціації висвітлена у педагогічній літературі недостатньо.

В дидактиці існують суттєві розбіжності у визначенні поняття «засоби навчання». В «Концепції створення засобів навчання нового покоління для середніх закладів освіти України» засоби навчання розглядаються, як «спеціально утворені об'єкти, які формують навчальне середовище та беруть участь у навчальній діяльності, виконуючи при цьому навчальну, виховну та розвивальну функції» [2]. І. Зайченко вважає, що засіб навчання – це матеріальний або ідеальний об'єкт, який «розміщено» між учителем та учнем і використовується для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності [3]. Н. Мойсеюк дає наступне визначення: засоби навчання – це різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за коротший час досягаються визначені цілі навчання [6].

Функціональний підхід розглядається в роботі В. Воронова, який називає засоби навчання джерелом отримання знань, формування вмінь [1, с. 106]. Ю. Бабанський під засобами навчання розуміє всі об'єкти і процеси (матеріальні та матеріалізовані), які є джерелом навчальної інформації та інструментами (власне засобами) для засвоєння змісту навчального матеріалу, розвитку і виховання учнів [8, с. 332]. Близьке визначення дає А. Хутірський, який вважає засобами навчання «матеріальні та ідеальні об'єкти, які залучають до освітнього процесу в якості носіїв інформації та інструменту діяльності педагога та учня» [10, с. 401]. До ідеальних об'єктів він відносить образні уявлення, знакові моделі, уявні експерименти, моделі Всесвіту. Більш докладно їх розглядає П. Підкасистий, який вважає, що «це ті засвоєні раніше знання та вміння, які використовують вчителі та учні для засвоєння нових знань» [9, с. 261]. Вони пов'язані з розумінням матеріалу, логікою міркування, запам'ятовуванням,

культурою мови, розвитком інтелекту.

На наш погляд, найбільш чітке уявлення про ієрархію матеріальних засобів навчання дають Т. Назарова і Є. Полат [7, с. 4-5]. Навчально-матеріальна база (НМБ) школи – сукупність матеріальних засобів та умов, на основі яких формується (проекується) соціально-педагогічне середовище, що відповідає цілям, завданням навчання, виховання і розвитку учнів. Під навчальним обладнанням, яке складає частину НМБ, розуміємо сукупність матеріальних засобів навчання, апаратуру, оргтехніку, матеріали, спеціалізовані шкільні меблі, що використовуються для оснащення навчальних підрозділів школи. Це більш широке поняття, ніж засоби навчання. Засоби навчання – це матеріальні об'єкти, носії навчальної інформації, предмети природного середовища, а також штучно створені людиною для використання в якості інструмента їх діяльності.

Інтерес викликають точки зору фахівців з предметних дидактик, зокрема, методики викладання географії. За С. Коберником засоби навчання – це різні види джерела знань, які використовуються у навчальному процесі з метою формування в учнів відповідних знань, умінь і навичок. Усі засоби навчання можна умовно поділити на засоби, що забезпечують наочність навчання та операційну діяльність учнів [4, с. 27-28]. За О. Летягиним – це упорядкована множинність взаємопов'язаних засобів навчання призначених для вирішення навчально-виховних завдань, що стоять перед школою [5, с. 145].

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що в дидактиці не сформовано єдиного погляду на поняття «засоби навчання». Одні педагогі розглядають його у вузькому розумінні, маючи на увазі спеціально створені джерела навчальної інформації та засоби-інструменти вчителя і учнів; другі доповнюють їх засобами здійснення розумової діяльності, які надають можливість учням проводити опосередковане і узагальнене пізнання об'єктивної дійсності; треті використовують додаткові категорії об'єктів, зокрема середовище та умови навчання.

З'ясовано, що розрізняють матеріальні та ідеальні засоби (розумові дії можуть бути матеріалізовані у вигляді абстрактних символів); засоби учителя та учнів (частина з них використовується всіма суб'єктами освітнього процесу); засоби викладання і учіння (частина може бути і тим, і іншим, в залежності від етапу навчання); засоби носії навчальної інформації та засоби інструменти. В кожному випадку, коли розглядається диференціація засобів навчання за окремою ознакою (наприклад, носії навчальної інформації та інструменти діяльності), вони не суперечать, а доповнюють одне одного.

В методиці викладання географії, як предметній дидактиці, розглядаються матеріальні засоби навчання. В основу їх класифікації покладений розподіл за способом зображення і відображення географічних об'єктів та явищ.

Література

1. Воронов В.В. Педагогіка школи в двух словах. Конспект-пособие / В.В. Воронов. – М.: Российское Педагогическое Агентство, 1997. – 146 с.
2. Жук Ю.О. Концепція створення засобів навчання нового покоління для середніх закладів освіти України / Ю.О. Жук // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – Київ, 1997. – Вип. 10. – С. 207-218.
3. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. / І.В. Зайченко. – К., «Освіта України», «КНТ», 2008. – 528 с.
4. Методика викладання географії в школі: навчально-методичний посібник / [С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, П.О. Масляк, О.Я. Скуратович]; за ред. С.Г. Коберніка. – К.: Стаферд-2, 2000. – 320 с.
5. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [И.В. Душина, В.Б. Пятунин, А.А. Летягин и др.]; под ред. И.В. Душиной. – М.: Дрофа, 2007. – 509, [3] с.

6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. – К.: Гранма, 1999. – 350 с.
7. Назарова Т.С., Полат Е.С. Средства обучения. Технология создания и использования / Т.С. Назарова, Е.С. Полат. – М.: Издательство УРАО, 1998. – 204 с.
8. Педагогіка: Учебное пособие / Под ред. Ю.К. Бабанского. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
9. Педагогіка: Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М: Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
10. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов / А.В. Хуторской. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.

РОЗВИТОК УВАГИ І УЯВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Тарабун К.І., Лещенко Т.С. (м. Полтава, Україна)

Діяльність людини вимагає виділення об'єкта і зосередженості на ньому, тобто уваги. Свідомість людини не в змозі охопити одночасно з достатньою ясністю всі ці об'єкти. З безлічі предметів і явищ людина виділяє ті, які представляють для неї інтерес, відповідають її потребам і життєвим планам. Під час взаємодії з об'єктивним світом, людина не лише сприймає та виокремлює головне, а й створює образи того, з чим вона безпосередньо не зустрічається. Не рідко в житті їй доводиться створювати образи таких об'єктів, яких не існує в дійсності. В цьому їй допомагає уява.

Досліджувати увагу почали вже на етапі становлення наукової психології. Учені по-різному давали визначення увазі. Наприклад, С. Рубінштейн вважав, що увага – динамічна характеристика протікання пізнавальної діяльності, що це вибіркова спрямованість на той чи інший об'єкт [7, с. 39]. Увагу як автоматизовану дію контролю розглядав П. Гальперін [4, с. 538-539]. На думку М. Чехова, увага представляє собою велику духовну силу, яка не потребує фізичного зусилля [8, с. 756]. Увагу як Его – об'єктивну силу, визначає К. Коффка [6, с. 434-435]. У основі уваги лежать життєві інтереси людини, стверджував А. Блонський [5, с. 523-525].

Особливий інтерес до проблеми уяви як психічного процесу виник не так давно – кінець XIX-XX ст. До цього часу відносяться перші спроби експериментального дослідження функцій уяви (С. Владичко, В. Вундт, Ф. Матвеева, Л. Міщенко, Т. Рібо). Поступово дослідження цієї проблеми розширилося. Робота проводилася у двох напрямках: з одного боку, вивчався розвиток уяви в онтогенезі (Л. Виготський, А. Дудецький, Г. Кирилова, А. Петровський та інші), з іншої сторони – функціональний розвиток (Е. Ігнатев, Е. Ільєнков).

Увага – це особлива форма психічної діяльності, яка виявляється у спрямованості й зосередженості свідомості на певних предметах і явищах навколишньої дійсності або власних переживаннях [3, с. 668]. Розрізняють три основні види уваги: довільну, мимовільну та післядовільну [3, с. 680]. У зв'язку з індивідуальними особливостями людини, С. Рубінштейн виділив такі властивості уваги: стійкість, зосередженість, обсяг, розподіл, переключення.

Уява – це відтворення у психіці людини предметів та явищ, які вона сприймала коли-небудь раніше, а також створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала [3, с. 405].

Уяву кожної людини можна охарактеризувати за різними ознаками. Насамперед уяву людини можна поділити на різні види. За характером продуктивності виокремлюють: відтворювальну (репродуктивну) та творчу (продуктивну) уяву. За мірою свободи, довільності визначають: пасивну та активну уяву. За характером образів визначають: конкретну та абстрактну уяву. За відношенням до актуальної ситуації виокремлюють: сприймаочу та творчу